

Begraven in het oude Borkel.

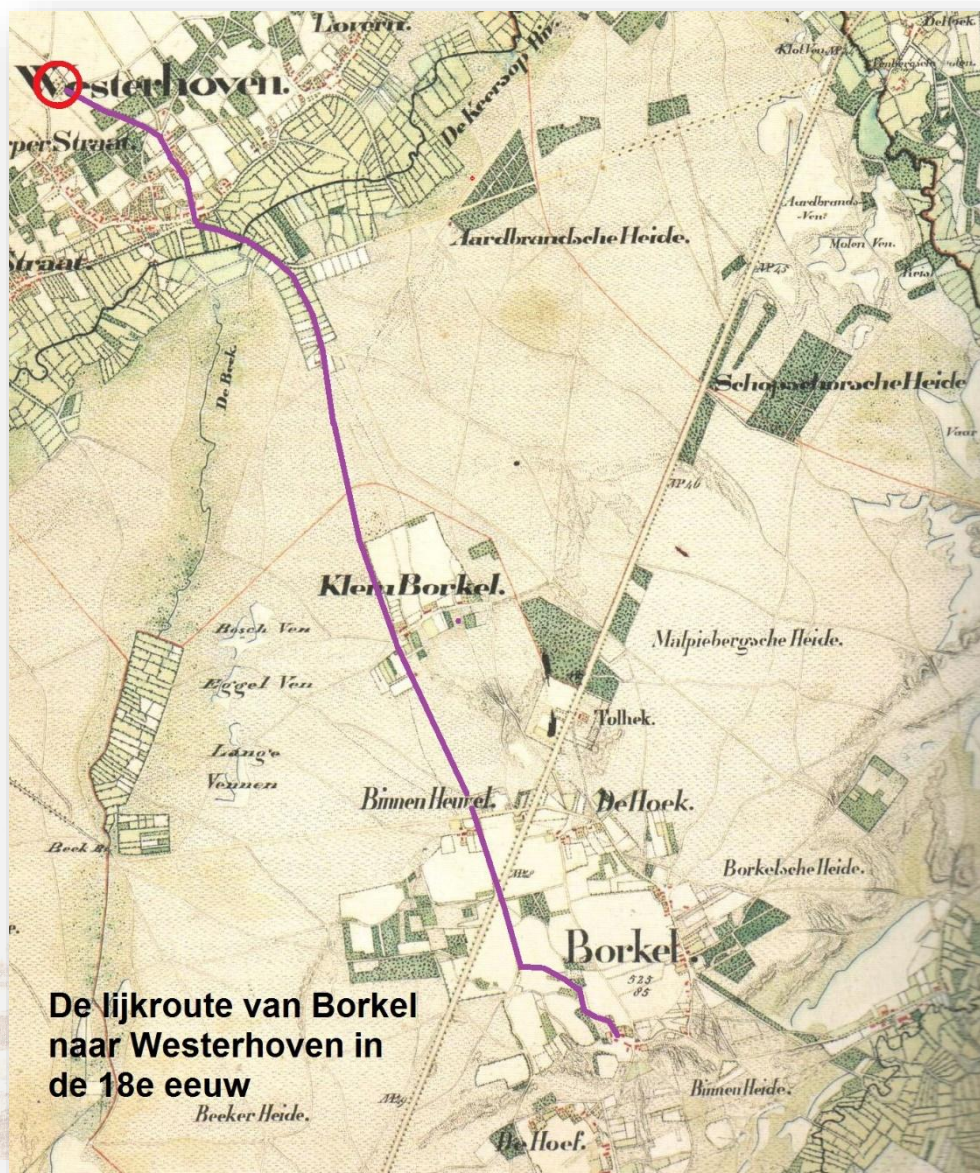
Op de noordelijke hoek van de Kapelweg en het Kapellerpad ligt een terrein met een bijzondere historie. Hier hebben immers de middeleeuwse kapel, de pastorie en de schuurkerk gestaan terwijl ook een deel in gebruik is geweest als kerkhof. Mogelijk dateerde de kapel al van vóór 1444, het jaar waarin de parochie van Westerhoven werd afgesplitst van die van Bergeijk en de kapellen van Dommelen en Borkel voortaan de kerk van Westerhoven als moederkerk kregen. Volgens historiograaf J.B. Gramaye (1579-1635) zou de kapel dateren uit het jaar 1500. De Boxtelse landmeter Hendrik Verhees bezocht Borkel op 23 juni 1789 en maakte zoals gebruikelijk een schets van de kerk, in dit geval dus van de St. Antonius-kapel. Hij schetst de kapel vanaf de Kapelweg vanuit het noordwesten. In dit kader richten we ons op zijn tekst die hij erboven vermeldt: *"Capel te Borkel met het huijs van den pastoor tegens den gevel gebouwt 23 juni 1789. Borkel is kerkelijk onder Westerhoven en moete aldaar begraave."*

Om iemand te begraven moest er dus een hele weg worden afgelegd, zo'n vier kilometer via de onverharde oude baan van Neerpelt naar Westerhoven. Grotendeels voerde de weg over de heide en ten zuiden van Westerhoven moest dan de Keersop worden overgestoken. Tot 1791

Op den Rösheuvel

moest dat gebeuren via een voorde, wat tot het nodige ongemak leidde. In 1791 werd dit probleem gezamenlijk door de besturen van Borkel en Westerhoven aangepakt. Op 28 juli 1791 vond namelijk de aanbesteding van een brug plaats.¹

De lijkroute van Borkel naar Westerhoven op een topografische kaart uit 1837. De route voerde voor het grootste deel over de oude baan van Westerhoven naar Neerpelt. Op deze kaart is de Luikerweg al aanwezig waardoor de oude baan aan betekenis had ingeboet en uiteindelijk zou verdwijnen.

¹ RHCE, Gemeentebestuur Westerhoven 1631-1948, collectie A-0281, inv. 110
Het werk werd gegund aan Wilhelmus Willems uit Riethoven die het werk aan nam voor f 280,-.

Op den Rösheuvel

Enterrement en campine (lijkstoet in de Kempen)

Schilderij uit 1888 van Theodoor Verstraete (Gent 1850 - Antwerpen 1907)

Kadastraal 1832:
sectie B blad 2;
Moestuin: nummer
263
Pastorie met erf:
nummer 262
Schuurkerk: nummer
260
Kerkhof: nummer
261

Op den Rösheuvel

Op 24 september 1805 werd Joseph de Noot die afkomstig was van Tilburg, geïnstalleerd als pastoor van de gecombineerde parochie van Borkel en Schaft. Op 20 november 1804 was zijn voorganger Hendrikus van Helmont overleden. Pastoor De Noot legde een begraafregister aan dat bewaard is gebleven. De eerste vermelding voor Borkel daarin betreft de begrafenis van Maria Catharina Snellens op 22 maart 1805. Het kerkhof in Borkel moet zodoende tussen 23 juni 1789 en 22 maart 1805 zijn aangelegd. Vermoedelijk moet de stichting worden gezocht ten tijde van de inwerkingtreding van de Staatsregeling van 1798. Die regelde de herverdeling van het kerkelijk bezit na de Generaliteitsperiode. De St. Antoniuskapel kon zodoende weer door de katholieken in gebruik worden genomen. Die kozen daar echter niet voor. Zoals uit bovenstaande kaartjes blijkt was de schuurkerk zelfs nog iets groter dan de kapel en men verkoos deze te blijven gebruiken. Dat kan ook de verklaring zijn voor de ligging van het kerkhof direct aansluitend bij de schuurkerk en niet bij de oude kapel. Op 1 december 1828 werd pastoor De Noot hier zelf ook begraven. Joannes Henricus Intven werd zijn opvolger.

Het voormalig kerkelijk terrein is in het landschap nog altijd goed herkenbaar. Grotendeels wordt het omgeven door een monumentale beukenhaag.

Op den Rösheuvel

Verbod op het begraven in steden en dorpen

Al tijdens het bewind van de Bataafse Republiek komt er wetgeving die het begraven in steden en dorpen om redenen van volksgezondheid verbodt. Tijdens het Koninkrijk Holland (1806-1810) wordt opnieuw getracht deze wetgeving te effectueren. Op 28 maart 1808 worden er in de regio diverse processen verbaal opgemaakt ten aanzien van de bestaande begraafplaatsen. De gemeentebesturen reageren daarop welke reacties we kunnen lezen in de diverse gemeente-archieven.

Als reactie op het verbaal van 28 maart 1808 schrijft het gemeentebestuur van Borkel een brief op 26 april 1808 naar de Landdrost van Braband.

Ze laten weten dat de huizen van Borkel als een grote cirkel zijn gesitueerd. Het kerkhof ligt centraal daarin en er staan niet meer dan vijf huizen in de directe omgeving. Ze verzoeken dan ook om het kerkhof op de huidige plaats te laten. Als dat onverhoopt niet mogelijk zou zijn, dan weet men geen betere plaats dan op de heide in het oosten van de gemeente in de omgeving van het Biestven. Net als in Bergeijk, Riethoven, Westerhoven en Schaft betoogt men dat er nooit problemen zijn geweest met de volksgezondheid en dat een nieuw kerkhof kostbaar zal zijn.²

Het kerkhof bleef in gebruik tot de ingebruikneming van een kerkhof bij de nieuwe kerk in 1845. In de periode 22 maart 1805 tot 29 maart 1845 vermeldt het begraafregister 173 personen waarbij moet worden aangetekend dat kinderen onder de 7 jaar niet werden vermeld. Gelet op de aanzienlijke kindersterfte in die tijd kan het aantal op ruim 200 worden gesteld. Gemiddeld zijn dat 5 begravingen per jaar. Over de periode 1798 – 1845 levert dat een totaal aantal op van circa 235 begravingen. Het kerkhof had een oppervlak van 389 m² en moet dus frequent zijn gebruikt.

De opheffing.

Op 29 maart 1845 was de begrafenis van Maria van Geest de laatste die hier plaats vond omdat er bij de nieuwe St. Servatiuskerk ook een kerkhof was aangelegd.

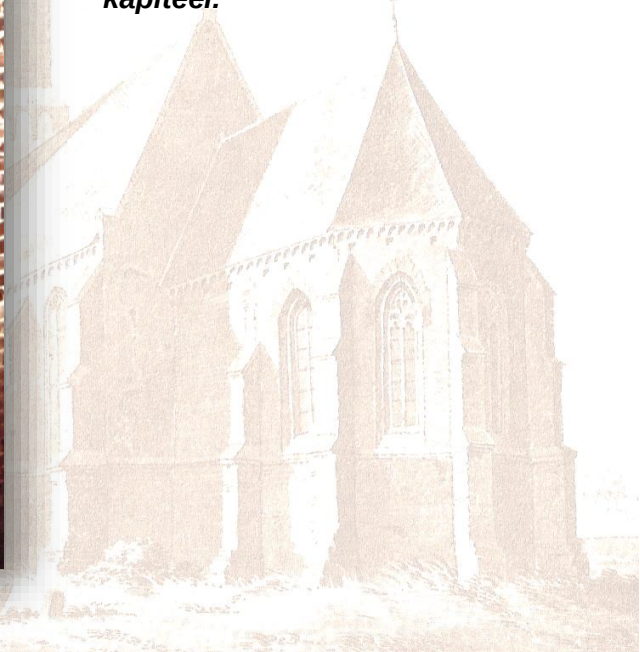
² RHCE archief A-0254 gemeentebestuur Bergeijk 1606-1935; inv. 379

Op den Rösheuvel

De kerkelijke percelen, inclusief het kerkhof, werden op 9 december 1845 gekocht door Francisca Smets, de weduwe van Jan Snellens die de boerderij/herberg bewoonde op het huidige adres Kapellerpad 15.³ Voor een koopsom van f 80,- kocht zij de percelen B 261(kerkhof groot 389m²), B 262 (pastorie-erf groot 790m²), B-263 (moestuin groot 570m²), B-1075 (moestuin groot 1640m²) en het noordelijk gedeelte van B- 260 (kerkplaats 180m²). Uit de omschrijving is duidelijk dat de opstallen dan al gesloopt zijn. Verder vermeldt de akte ook niets over beperkingen ten aanzien van het kerkhof. Het kerkhof zal daarom geruimd zijn waarbij de actuele graven zullen zijn overgebracht naar het nieuwe kerkhof. Delen van het gebint van de schuurkerk werden verkocht en hergebruikt in een boerderij aan de Korteweg 4.

Een plaatselijke ambachtsman bewerkte de stijlen van het gebint zodat er een vorm ontstond die deed denken aan een zuil met een kapiteel.

mei 2013 / april 2025
© W.L.P. Coolen

bronnen:

Het kerkdorp Borkel en Schaft, P. Dominicus de Jong, Achelse Kluis 1951

Het schetsenboek van Hendrik Verhees, uitgave Boekhandel Merlijn 's-Hertogenbosch 1975

³ RHCe, notarissen Bergeijk 1677-1896, acte 150/1845;

Als verkopers verschenen voor notaris Leendert van Galen de pastoor Gerardus Dobbelsteen en de kerkmeester Jan Moonen.